

Erfarenhetsrapport 2022:

Alla som kan ska arbeta

Ett löfte eller ett orealistiskt krav?

Sammanfattning

Individstödet uppdrag är att ge råd, stöd och vägledning i funktionsrättsfrågor. Verksamheten är en del av Funktionsrätt Göteborg.

Individstödet möter årligen ungefär 200 unika uppdragsgivare. I varje möte lyssnar vi funktionsrättskonsulenter på våra uppdragsgivare och formulerar uppdraget gemensamt.

Vi kontaktas oftast först när situationer har blivit obegripliga eller ohållbara. Vi är medvetna om att det arbetsmarknadspolitiska stöd som finns tillgängligt hjälper många personer med funktionsnedsättningar, men de individer vi träffar har inte den erfarenheten. Individstödet erfar att det finns många hinder och fallgropar för människor med funktionsnedsättning att såväl ta sig in på arbetsmarknaden som att bibehålla ett arbete. I denna rapport vill vi belysa och reflektera kring dessa problemområden.

Rapporten inleds med tre avsnitt som beskriver syftet med rapporten, en problematisering av begreppet nedsatt arbetsförmåga, samt vad rätten till arbete egentligen innebär. Detta följs av statistik som beskriver situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättningar. Senare beskrivs de arbetsmarknadspolitiska insatser som finns tillgängliga för personer med funktionsnedsättning i Göteborg Stad, men också i flera fall i Sverige som helhet.

I de senare avsnitten i rapporten beskrivs till stor del konsekvenser för enskilda individer när det kommer till kraven på att kunna utföra ett normalt förekommande arbete och när dokumentationen hos viktiga myndigheter brister. I avsnittet om daglig verksamhet diskuteras vilka svårigheter som kan uppstå när en insats enligt LSS omvandlas till ett arbetsmarknadspolitiskt program som ska få in personer på den reguljära arbetsmarknaden.

För att på ett tydligt sätt illustrera de problemområden vi lyfter fram så innehåller rapporten individers personliga erfarenheter som Individstödet mött i sitt arbete. Dessa erfarenheter är anonymiserade och de namn som används i rapporten är inte individernas riktiga namn.

Innehållsförteckning:

Sammanfattning	1
1. Inledning	3
2. Nedsatt arbetsförmåga - ett stigmatiserande begrepp?	6
3. Rätten till arbete och sysselsättning	8
4. Statistik rörande personer med funktionsnedsättnings situation på arbetsmarknaden	12
5. Arbetsmarknadspolitiska stödinsatser – vad finns och vad saknas?	15
6. Normalt förekommande arbeten	21
7. Bristande dokumentation	24
8. Vad är ens ett arbete? Om daglig verksamhet	26
9. Konsten att hålla sig kvar i arbete	28
Avslutande ord	29
Källförteckning	31

1. Inledning

Varje år skriver Funktionsrätt Göteborg – Individstöd (Individstödet) en rapport om de erfarenheter vi fått under året i kontakten med våra uppdragsgivare. I rapporten kommer fokus ligga på de arbetsmarknadspolitiska stöd som erbjuds till personer med funktionsnedsättning och hur dessa upplevs. Vår förhoppning är att vi ska kunna ge insikt i hur systemet påverkar individer som är beroende av stödinsatser av arbetsmarknadspolitisk karaktär. Det finns många olika typer av ärenden som vi har hanterat, och det är svårt att endast välja ett. En viktig punkt att notera är att i skrivande stund har inte relevant statistik från Statistiska Centralbyrån för 2022 publicerats, vilket gör att denna rapport grundar sig i statistik från 2021.

Individstödet erbjuder kostnadsfri och fristående rådgivning, stöd och vägledning i frågor som rör funktionshinder för personer i Göteborg. Individstödet är en del av Funktionsrätt Göteborg, en partipolitisk och religiöst obunden ideell organisation som samlar 52 lokala funktionshinderföreningar. I den här rapporten delar vi med oss av erfarenheter från vårt arbete.

Under 2022 togs runt 300 ärenden emot av olika karaktär. Anledningen till att antalet ärenden är fler än antalet uppdragsgivare är att samma uppdragsgivare kan ha flera ärenden. Många ärenden rör direkt eller indirekt arbetsmarknaden på olika sätt. Det kan handla om t.ex. ersättningar som personen ansöker om men får avslag pga. felaktiga arbetsomdömen, otillräckliga anpassningar, uppsägningar på oskäligen grund, orientering i de arbetsmarknadspolitiska programmen etc. Personerna har ofta hamnat i situationer som inte bör uppstå, eller att det finns någon mekanism i systemet som har fått personerna att hamna vid sidan av. Dessa problem består oftast i att dokumentation saknas, att anpassningar inte tillgodoses, eller att personerna upplever att de sitter fast.

Funktionshinderspolitiken i Sverige ska verka för efterlevnad av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD). Med konventionen som utgångspunkt ska regeringen uppnå de nationella målen om jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i hela samhället.

Myndigheten för delaktighet (MFD) har i samarbete med regionerna i uppdrag att stödja kommuner och regioner att genomföra sina funktionshinderspolitiska planer och strategier. Uppdraget ska fortgå till och med i år, 2023, då målsättningen är att långsiktiga strukturer ska vara på plats för att säkra att arbetet med att uppnå det nationella funktionshinderspolitiska målet fortsätter.

Göteborg Stads Program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2021–2026¹ utgår från FN:s funktionsrättskonvention. Programmet förtydligar vilka krav som ställs på stadens nämnder och styrelser för att eftersträva jämlikhet i livsvillkor för personer med funktionsnedsättning. I Göteborgs Stads program för full delaktighet grupperas rättighetsområdena enligt följande:

- Rätten till ett självständigt liv
- Rätten till information och kommunikation
- Rätten till demokratisk delaktighet
- Rätten till ett tryggt liv
- Rätten till bästa möjliga hälsa
- Rätten till utbildning
- Rätten till arbete och sysselsättning
- Rätten till fungerande bostad
- Rätten att kunna förflytta sig i och använda Göteborgs inne- och utemiljöer
- Rätten till en meningsfull fritid

På Individstödet ser vi att det återstår mycket arbete innan Göteborgs Stad uppfyller rättigheterna i sitt program. Som funktionshinderombudsman i Göteborg har Ola Hendar uppdraget att bevaka programmets implementering i stadens verksamheter.

Funktionshinderombudsmannen tillträdde i september 2020 och har i sin första rapport lyft brister i stadens efterlevnad av programmet. Individstödet är mycket positiva till funktionshinderombudsmannens arbete, inte minst den granskning av stadens utveckling på det funktionshinderpolitiska området och den möjlighet till att följa utvecklingen som detta innebär.

På Individstödet möter vi dagligen personer som drabbas när myndigheterna inte efterlever ambitionen i sitt program. Vid sidan av Individstödet's huvudsakliga uppdrag, det vill säga att ge råd och stöd till enskilda, ser vi det som en viktig uppgift att berätta hur samhället ser ut ur våra uppdragsgivares perspektiv. Med uppdragsgivare menas de individer som tar kontakt med oss som behöver någon form av stöd. Rapporten utgår från och beskriver situationen i Göteborg, såsom vi lärt känna den genom arbetet med Individstödet's uppdragsgivare. Många av de problem vi beskriver botten dock i nationell lagstiftning, varför rapportens analyser har bäring även på andra platser än Göteborg.

Äldre rapporter från Individstödet har speglat våra samlade erfarenheter från det föregående året. 2019 valde vi att frånga den formen och i stället rapportera utifrån olika teman. Syftet var att på så vis erbjuda ett mer enhetligt innehåll för läsaren. Detta gav oss

¹ Stadsledningskontoret i Göteborgs Stad, *Göteborgs Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2021-2026*. Göteborg: Stadsledningskontoret i Göteborgs Stad, 2020. <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/84d6a12c-d456-49db-9f12-ee190dd01e39/G%C3%B6teborgs+Stads+program+f%C3%B6r+full+delaktighet+f%C3%B6r+personer+med+funktionsneds%C3%A4tning+2021+-+2026+.pdf?MOD=AJPERES> (Hämtad 2022-12-05).

också möjligheten att rikta rapporten till en mer specifik mottagare. I årets rapport ligger fokus på arbete och huvudsaklig sysselsättning.

Många av Individstödet's uppdrag berör direkt eller indirekt personens förhållande till arbetsmarknaden. Det kan handla om stöd i anställningsprocessen, möjlighet till sysselsättning, oskäligen uppsägningar eller tillgång till sjukförsäkringen. Vanliga hinder som omgärdar området är krånglig byråkrati, bristande anpassningar och hjälpmedel samt diskriminering.

Staden har ambitioner för personer med funktionsnedsättning, men när det kommer till arbetsmarknadspolitiska stödfunktioner lämnas en del att önska. Genom att utgå från Göteborg Stads mål för sysselsättning för personer med funktionsnedsättning kan jämförelser göras gentemot våra uppdragsgivares erfarenheter. Vi uttalar oss endast om dessa stöd utifrån de erfarenheter Individstödet samlat på sig. För att på ett tydligt sätt illustrera de problemområden vi lyfter fram så innehåller rapporten individers personliga erfarenheter som Individstödet mött i sitt arbete. Dessa erfarenheter är anonymiserade och de namn som används i rapporten är inte individernas riktiga namn.

Rapporten är skriven av Marcus Asplund Brattberg, Anki Andersson, samt Rickard Hallin som arbetar som funktionsrättskonsulenter på Funktionsrätt Göteborg – Individstöd.

2. Nedsatt arbetsförmåga - ett stigmatiserande begrepp?

Det finns personer som inte kan arbeta på heltid eller utföra alla moment i ett visst yrke – vad bör det kallas? I sjukförsäkringen används termen *nedsatt arbetsförmåga*. Denna term har kritiserats ett flertal gånger av diverse intresseorganisationer tillsammans med FN:s kommitté för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I detta avsnitt diskuteras varför termen kan anses vara stigmatiserande samt vilket begrepp som skulle kunna agera ersättare.

Arbetsförmedlingen genomförde en utredning 2018 om begreppet *nedsatt arbetsförmåga*². Eftersom begreppet kan upplevas som stigmatiserande var syftet att kartlägga och undersöka åsikter om detta från arbetstagare såväl som arbetsgivare. Slutsatsen var att begreppet anses utgöra en risk för diskriminering vid rekrytering för personer med funktionsnedsättning. Ingen ansats har gjorts sedan dess för att förändra språkbruket då Arbetsförmedlingen inte presenterade något konkret, användbart begrepp förutom rekommendationen att nyansera språket i varje enskilt fall.

I denna rapport kommer begreppet *nedsatt arbetsförmåga* att användas då det är det begrepp som används i majoriteten av de informationskällor som använts för att skriva rapporten. Individstödet vill dock påtala att begreppet *normbrytande arbetsförmåga* är ett alternativ som kan användas för att markera mot den norm som 100 procent arbetsförmåga utgör i enlighet med vad lagstiftningar utgår ifrån i sjukförsäkringen och Arbetsförmedlingens program. Det finns uppenbarligen en svårighet i att hitta ett samlande begrepp för att inkludera alla typer av funktionsnedsättningar och samtidigt visa på vilka kompensatoriska insatser som faktiskt behövs i individens möte med arbetsplatsen.

Normbrytande arbetsförmåga kan bidra till att nyansera orsaken till att arbetsförmågan ser annorlunda ut hos olika personer. Det öppnar för en utredande process för att ta reda på vad det är som gör att just den enskildes arbetsförmåga inte ser ut som normen och vilka kompensatoriska åtgärder den enskilde är i behov av. Det är alltså så att ett samlande begrepp inte behövs i de arbetsmarknadspolitiska insatserna, utan att ett begrepp används för att signalera att en utredning bör göras för att hitta rätt stöd för den enskilde.

Individer riskerar att nekas arbetstillfällen då arbetsgivare kan ha förutfattade meningar och en negativ attityd gentemot personer med funktionsnedsättning³. Detta kan leda till att personer med funktionsnedsättning inte blir kallade till intervjuer eller blir nekade jobbtillfällen just pga. sina behov av anpassning på arbetsplatsen. Det finns fortsatt en diskrepans i åsikten mellan arbetstagare och arbetsgivare gällande termen nedsatt

² Mörk, Emanuel. Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga. Arbetsförmedlingen, 2018. <https://arbetsformedlingen.se/download/18.3e623d4f16735f3976eaf9/1542901063415/aterrapport-oversyn-av-termen-nedsatt-arbetsformaga.pdf#:~:text=Arbetsf%C3%B6rmedlingen%20har%20genomf%C3%B6rt%20en%20%C3%B6versyn%20av%20termen%20nedsatt,och%20att%20den%20fokuserar%20f%C3%B6r%20mycket%20p%C3%A5%20begr%C3%A4nsningar>. (Hämtad 2023-01-05).

³ Ibid. s.18

arbetsförmåga. Arbetsgivare säger i högre utsträckning att det kan leda till sämre chanser till att få en anställning, medan arbetstagare inte ser det som lika problematiskt. Detta blir ett problem då arbetstagare inte förstår att det föreligger risk för diskriminering. Här är viktigt att tillägga är att Arbetsförmedlingen själva påpekar i rapporten att respondenterna är relativt få och generaliseringar av svaren bör göras med försiktighet. I vissa fall har endast 10% av de som blivit tillfrågade svarat⁴.

Funktionsrättsrörelserna samt FN:s kommitté för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning framhåller riskerna med att använda begreppet⁵. Att sammanfoga alla personer med funktionsnedsättning under paraplybegreppet nedsatt arbetsförmåga blir alltför diffust för att kunna urskilja vad i det specifika arbetsmomentet som möjligtvis påverkas av funktionsnedsättningen. Begreppet blir statiskt och onyanserat och används slentrianmässigt för att beskriva att en person inte naturligt har "full arbetsförmåga" utan anpassningar. Detta kan leda till diskriminering av enskilda personer i situationer som rör anställning. Det är också så att personer med funktionsnedsättning kan ha en svårighet med enskilda arbetsmoment, men inga svårigheter överhuvudtaget i andra moment. Att då svepande använda sig av termen nedsatt arbetsförmåga insinuerar att alla aspekter av den enskildes arbetsförmåga är sämre än någon med full arbetsförmåga. Om en person har svårt att komma ihåg beställningar behöver den nödvändigtvis inte ha svårigheter med att utföra flertalet fysiska moment.

Slutligen bör det nämnas att det kan vara svårt att införa ett nytt begrepp då termen nedsatt arbetsförmåga är så integral i lagstiftning, juridiska domar samt praxis hos olika myndigheter. Det kan dock vara ett steg på vägen för att förändra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få en anställning som annars skulle kunna försvåras pga. medveten eller omedveten diskriminering hos arbetsgivare. Ämnet förtjänar att diskuteras på högre nivå istället för att slängas på det gravfält som utgörs av bortglömda rapporter.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

3. Rätten till arbete och sysselsättning

Har alla människor rätt att arbeta idag? Vad innebär den så kallade rätten att arbeta i praktiken? Finns det andra former av arbete som skiljer sig från det traditionella förvärvsarbetet? Hur mycket ska man arbeta? Dessa är frågor som lyfts i detta avsnitt.

“Alla som kan ska arbeta” lyder parollen från Socialdemokraterna, men den upprepas även av nuvarande arbetsmarknadsminister Johan Pehrson i ett svar till den socialdemokratiske politikern Jim Svensk Larm⁶. “Kan arbeta” implicerar ofta förmågan att kunna arbeta heltid. För att en person ska kunna försörja sig krävs oftast att denne arbetar så nära heltid som det är möjligt, och om det inte är möjligt behöver den i många fall kämpa för att få den ersättning som behövs i form av sjukersättning, sjukpenning, eller försörjningsstöd. “Ska arbeta” är den tvingande form som ändå säger att en person med någon form av arbetskapacitet inte ska stå utan arbete. Hur detta arbete ser ut är oerhört olika, men något arbete ska i vilket fall som helst utföras. Det spelar ingen roll om det är förvärvsarbeten eller verksamheter med arbetsliknande inslag. Det som kan vara problematiskt är dock vilka arbeten som finns tillgängliga och vem som hjälper den enskilde att hitta ett jobb som är lämpligt. Att anpassa omfattningen av tjänsten kan också vara problematiskt i relation till budget eller individuella behov. Detta trots att arbetsgivare har en långtgående skyldighet att vara behjälplig i att kompensera en funktionsnedsatt persons svårigheter.

Om du bedöms kapabel till att arbeta heltid har du inte rätt till någon annan form av ersättning förutom förvärvsinkomst. Möjligheten att skaffa ett jobb för denna livsnödvändiga förvärvsinkomst har förskjutits mer och mer från myndighet till individ, vilket betyder att personen i många fall på eget bevåg måste skaffa sig ett arbete för att kunna överleva. Det finns insatser från Arbetsförmedlingen för att hjälpa de som står långt från arbetsmarknaden pga. funktionsnedsättning, men det är långt ifrån alltid som ett lämpligt arbete kan paras ihop med rätt individ. Försäkringskassan behöver enligt lag uttala sig om vilken form av arbete en person som får avslag på ansökan om sjukpenning efter 180 dagar eller sjukersättning kan klara av⁷. Ingen hänsyn behöver dock tas till läget på arbetsmarknaden just nu på orten där personen bor, eller i Sverige i övrigt. Det enda som ska tas i beaktning är om personen har förmågan att utföra ett så kallat normalt förekommande arbete⁸.

⁶ En arbetsmarknad för alla. En skriftlig fråga 2022/23:203 av Jim Svensk Larm (S). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/skriftlig-fraga/en-arbetsmarknad-for-alla_HA11203 (Hämtad 2023-01-05).

⁷ Försäkringskassan. Förändringar i lagstiftningen för sjukförsäkringen från den 1 september 2022. Försäkringskassan. *Försäkringskassan*. 2022. <https://www.forsakringskassan.se/nyhetsarkiv/nyheter-press/2022-08-18-forandringar-i-lagstiftningen-for-sjukforsakringen-fran-den-1-september-2022> (2023-01-06)

Det finns möjlighet för personer med funktionsnedsättning att få ett 'offentligt skyddat arbete'⁹ med anpassningar som ska kompensera för negativa aspekter av själva funktionsnedsättningen. Det kan handla om intolerans för stress eller höga ljud till följd av en autismspektrumdiagnos eller en hjärnskada, svårigheter att visualisera en färdig produkt och den komplexa kedjan som leder dit pga. en intellektuell funktionsnedsättning, eller kanske oförmågan att kunna utföra vissa fysiska moment. Det är dock långt ifrån alltid som lämpliga anpassningar görs även fast individen i fråga har rätt till dem. När det gäller offentligt skyddade arbeten kan endast kommunala, regionala, eller andra offentliga arbetsgivare bedömas som lämpliga.

När det kommer till arbetsträning kan det vara svårt för en individ att ha större inflytande. Då Arbetsförmedlingen har avtal med ett antal arbetsplatser som kan erbjuda denna form av anställning kan detta begränsa vilka möjligheter som finns att matcha rätt individ till rätt uppgift. I många fall som Individstödet stött på har personer snarare blivit negativt påverkade av att bli placerade på arbetsplatser där svårigheter att anpassa arbetsuppgifterna finns. Ett exempel från ett möte med en av Individstödet's uppdragsgivare följer:

Lena har en akademisk utbildning och har tidigare arbetat administrativt. När hon var i 50-års åldern drabbades hon av en hjärnskada. Det resulterade i att Lena fick bestående svårigheter med exempelvis stresskänslighet, ljud och ljuskänslighet. När hon skulle påbörja en arbetsprövning placerades hon på en ICA-butik där varor skulle plockas fram och organiseras på hyllorna. Trots att det i arbetsmiljön var mycket ljud- och ljusintryck framhöll Arbetsförmedlingen att det var ett enkelt arbete som passade för Lena att pröva på. Arbetsförmedlingen tog således endast hänsyn till att arbetet betraktades som enkelt, men för Lena var arbetsmiljön inte anpassad. Hennes intressen eller tidigare arbetserfarenheter beaktades inte heller.

Detta exempel visar på att Arbetsförmedlingen verkar använda schabloniserade lösningar för individer som har specifika behov. Hänsyn ska egentligen tas till den enskildes förutsättningar¹⁰ och intressen, vilket medför att en person inte kan placeras var som helst bara för att uppfylla kravet "ska arbeta". Personen kommer inte att kunna arbeta i den omfattning denne bedöms kapabel till om arbetet i sig inte är anpassat, vilket är den bakomliggande orsaken till att denne tagit hjälp av Arbetsförmedlingen från första början.

I Funktionsrätt Sveriges idéskrift *En socialförsäkring utan trygghet - är det så det ska vara?*¹¹ skrivs om det ekonomiska läget för personer med funktionsnedsättning. Enligt bl.a. Socialstyrelsen, European Disability Forum, samt FUB försämras det ekonomiska läget för

⁹ Arbetsförmedlingen. Skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare. Arbetsförmedlingen. <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/extra-stod/stod-a-o/skyddat-arbete-hos-offentlig-arbetsgivare> (Hämtad 2023-01-05)

¹⁰ Mörk 2018.

¹¹ Nilsson, Annica. En socialförsäkring utan trygghet - är det så det ska vara? Socialförsäkringen ger inte tillräckligt skydd. Funktionsrätt Sverige, 2021. <https://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2021/03/En-socialforsakring-utan-trygghet-sidor.pdf> (Hämtad 23-02-03).

samtliga av de grupper som lämnas utanför arbetsmarknaden. Nationell Samverkan för Psykisk Ohälsa rapporterar att personer med funktionsnedsättning har högre utgifter än övriga befolkningen, men samtidigt lägre inkomster. Dessa utgifter rör grundläggande behov i form av hjälpmedel, resor, vård, etc. Aktivitetsersättning och försörjningsstöd räcker inte till för att betala hyror i gruppboenden, utan utlämnar de berörda att söka godheten hos anhöriga för att få ihop tillräckligt med pengar för månaden. Detta visar också på att personer som har en normbrytande arbetsförmåga inte passar in på den högst normativa arbetsmarknaden som finns idag. Ca 5% av de som har insatsen daglig verksamhet hade samtidigt försörjningsstöd under 2018 enligt Socialstyrelsen. Som helhet har 5% av de med LSS-insatser försörjningsstöd, medan hela 19% har försörjningsstöd som har bistånd enligt SoL.¹²

Vidare är det så att Arbetsförmedlingen i många fall inte är den faktiska utföraren av flera av de insatser de beslutar om. Istället sluts avtal med privata aktörer inom näringslivet. Dessa aktörer har fått ett uppdrag från Arbetsförmedlingen som beskriver vad de ska göra men stora skillnader finns i hur de arbetar. Individstödet erfar att detta kan leda till otydlighet och ytterliga hinder för individen vilket följande exempel illustrerar.

Mohammed deltog i ett av Arbetsförmedlingens program. Han fick därigenom kontakt med en jobbcoach i en privat verksamhet. Mohammed som har kognitiva svårigheter behövde en lugn arbetsmiljö med begränsad ljudvolym och mängd intryck. Trots det blev han placerad på en bullrig arbetsplats, eftersom det var det enda stället som verksamheten hade att erbjuda.

Mohammed hittade en egen arbetsplats som han bedömde skulle fungera. När han lade fram förslaget nekades det på grund av att verksamheten som Arbetsförmedlingen anlitat inte hade något avtal med dem. Jobbcoachen kom i stället med ett annat förslag i en annan bullrig verksamhet. Det resulterade i att Mohammed misslyckades med sin arbetsprövning.

Mohammed upplevde att det var stora problem i kommunikationen med jobbcoachen. Bland annat skickades sms trots att Mohammed varit tydlig med att han ville ha muntlig information. Vanliga anpassningar som görs för personer med kognitiva svårigheter inkluderar tydlighet och rutiner. I detta fall togs ingen hänsyn till hans funktionsnedsättning.

Här påvisas tydligt att Arbetsförmedlingens avtal med näringslivet riskerar att begränsa individens egen möjlighet till att finna en lämplig arbetsplats. Paradoxalt nog verkar friheten att skaffa sig ett lämpligt arbete minska om din arbetsförmåga anses vara normbrytande nog. I detta fall hade individens behov möjligtvis tillgodosetts om arbetsplatsen denne själv hade funnit tagits i beaktning. Istället riskerar personen att bindas till arbetsplatser som inte är anpassade pga. Arbetsförmedlingens godtyckliga avtal som det blev i exemplet ovan.

¹² Bengtsson, Valter. Fler behöver långvarigt ekonomiskt bistånd. Heja Olika. 2022-04-08. <https://hejaolika.se/artikel/fler-behoover-langvarigt-ekonomiskt-bistand/> (Hämtad 2023-01-12)

Sverige har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Som ofta framhålls innehåller konventionen inte i sig några nya självständiga rättigheter. Istället tar konventionen sikte på de hinder som kan föreligga för personer med funktionsnedsättning att kunna tillvarata sina mänskliga rättigheter enligt FN:s primära konventioner. Därmed konkretiseras statens skyldigheter gentemot personer med funktionsnedsättning.

I konventionens artikel 27 stadgas rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning på lika villkor som för andra. Artikeln konkretiseras i rättighetsområde 7 i Göteborg Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning¹³. Här beskrivs vikten av åtgärder som att motverka diskriminering mot personer med funktionsnedsättning i samband med rekrytering, samt att tillämpa anpassningar för att kompensera för funktionsnedsättningens inverkan på arbetet. Rätten till arbete betonas, och det uttalade målet att uppnå 2026 är att personer med funktionsnedsättning har ett arbete eller "meningsfull sysselsättning". Strategier som prioriteras är bl.a. normkritisk rekrytering, samverkan med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan samt det privata näringslivet, praktikplatser, samt motverka diskriminering genom systematiskt arbetsmiljöarbete.

Svårigheten som visar sig i exempel som ovan när alla ges rätten till ett arbete på samma villkor är att personer med funktionsnedsättning förväntas att också att skaffa sig ett jobb på samma sätt vilket inte alltid är möjligt. Stöd finns, men Individstödet möter ofta människor med en uppfattning av att de själva förväntas vara lika aktivt jobbsökande på egen hand som en person utan funktionsnedsättning. Det är heller uppenbarligen inte önskvärt om personen behöver en offentligt skyddad anställning. I många fall handlar det inte bara om att en person med full arbetsförmåga i övrigt ska kunna få hjälpmedel för att kunna söka ett jobb, utan det finns i många fall specifika miljöaspekter eller personliga behov som måste tas i beaktning vid val eller anvisning av arbete.

¹³ Stadsledningskontoret i Göteborgs Stad 2020.

4. Statistik rörande personer med funktionsnedsättnings situation på arbetsmarknaden

Det finns en betydande andel statistik som indikerar att personer med funktionsnedsättningar är sysselsatt i lägre grad på den reguljära arbetsmarknaden. Det finns också statistik som visar på att det finns stora svårigheter i att försöka få in personer med alla typer av funktionsnedsättningar på den reguljära arbetsmarknaden. En stor svårighet verkar vara att få personer från särskola in i arbetslivet direkt efter gymnasiet.

Ett konkret exempel på hur personer med funktionsnedsättning kan stängas ute från den reguljära arbetsmarknaden kan ses i Skolverkets statistik om sysselsättning efter gymnasiesärskolan och Komvux som särskild utbildning¹⁴. Över hälften av de personer som slutfört sin utbildning har daglig verksamhet som sin huvudsakliga sysselsättning. Ett fåtal studerar eller arbetar, medan 32% varken arbetar, studerar, eller deltar i daglig verksamhet. Dessa 32% är då förhoppningsvis inblandade i något av Arbetsförmedlingens program för att öka dennes chanser att få ett arbete, men detta är nödvändigtvis inte fallet.

En konkret åtgärd som efterfrågas för att öka möjligheten till arbete är att öka tillgången till praktikplatser för elever i gymnasiesärskolan. Det verkar också finnas ett behov av att förbereda arbetsgivare att ta emot personer med intellektuell funktionsnedsättning och autism. Detta är ett pågående arbete där en del material redan tagits fram¹⁵.

Arbetskraftsundersökningarna (AKU)

Detta är en undersökning som utförs årligen av Statistiska Centralbyrån (SCB) för att undersöka hur sysselsättningen ser ut i Sverige. SCB:s egen beskrivning lyder:

Statistiken beskriver utvecklingen på arbetsmarknaden för Sveriges befolkning i åldern 15–74 år. AKU visar bland annat antal och andel sysselsatta respektive arbetslösa per månad, kvartal och år. Det är den enda källan med kontinuerliga uppgifter om den totala arbetslösheten och står för det officiella arbetslöshetstalet.

För att förstå vilka som undersöks här måste begreppet "arbetskraften" förstås. Arbetskraften är alla de personer som är sysselsatta eller arbetslösa. 74,5% av befolkningen mellan 15-74 år ingick i arbetskraften 2022 och har i februari 2023 minskat till 74,2.¹⁶ 69% av arbetskraften är inte sysselsatta. Den arbetslöse tillhör ändå arbetskraften då det finns en

¹⁴ Skolverket. Arbete, studier och daglig verksamhet efter gymnasiesärskolan. Stockholm: Skolverket, 2022.

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2022/arbete-studier-och-daglig-verksamhet-efter-gymnasiesarskolan?id=10908> (Hämtad 2023-01-10).

¹⁵ Autism Sverige. Ny statistik om sysselsättning efter gymnasiesärskolan. Autism Sverige, 2022. <https://www.autism.se/aktuellt/ny-statistik-om-sysselsattning-efter-gymnasiesarskolan/> (Hämtad 2023-01-13).

¹⁶ SCB. Arbetsmarknads-situationen för befolkningen, 15-74 år AKU 2022. SCB, 2023.

https://www.scb.se/contentassets/1636d5957d344d21b5047624c6d1d775/am0401_2022a01_am12sm2301.pdf (Hämtad 2023-02-16).

arbetsförmåga som för tillfället inte utnyttjas. Om en person har sjukersättning eller är sjukskriven på heltid tillhör denne inte arbetskraften. Det ska också nämnas att personer med funktionsnedsättning som bor i gruppboende eller liknande inte räknas med i AKU.

Situationen på arbetsmarknaden

SCB har i uppgift att redovisa resultat angående personer med funktionsnedsättnings situation på arbetsmarknaden baserade på en utförd undersökning. Personer som omfattas av undersökningen är mellan 16-64 år och är folkbokförda i Sverige. Personen får en fråga om de har en funktionsnedsättning, och om svaret är ja får de uppge om de behöver någon särskild anpassning för att utföra sitt arbete, samt om de fått någon sådan anpassning. För att förstå vilka funktionsnedsättningar som inkluderas sägs följande i SCB:s rapport:

Med funktionsnedsättning menas här att ha nedsatt syn eller hörsel, ha tal- eller röstproblem, rörelsenedsättning, allergi eller någon form av psykisk funktionsnedsättning. Det kan också vara att ha diabetes, hjärt-/lungproblem, mag-/tarmsjukdom, psoriasis, epilepsi, dyslexi eller något liknande. De tillfrågade får en fråga om de utifrån denna definition har en funktionsnedsättning.¹⁷

Omkring 18 procent av personer i Sverige i åldern nämnd ovan har en funktionsnedsättning, vilket motsvarar ca 1 144 000 personer. 42% av dessa bedömer att deras arbetsförmåga är normbrytande. 'Nedsatt' är begreppet som användes i undersökningen. En lika stor andel män och kvinnor har funktionsnedsättningar, men det nämns ingenting om personer som identifierar sig som icke-binära. Kvinnor verkar i högre utsträckning rapportera att deras funktionsnedsättning medför en nedsatt arbetsförmåga. Gruppen som rapporterar högst andel funktionsnedsättningar är de som är 50-64 år.

De som har en funktionsnedsättning är sysselsatta i lägre grad än den övriga befolkningen. Enligt undersökningen är 11% av arbetskraften med funktionsnedsättning inte sysselsatta, medan det i övriga befolkningen är 8%. Andelen kvinnor som är sysselsatta är lägre än andelen män. Personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har en arbetslöshet på 17%. När det kommer till anpassningar har 49% av personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga angett att de behöver någon anpassning. Ca 80% av dessa har fått anpassningen de behöver.

¹⁷ SCB. Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2021 (s. 5). SCB, 2022.
https://www.scb.se/contentassets/af9cb0690b234d54a2ebecf0ab21b4ff/am0503_2021a01_br_am78br2202.pdf (Hämtad 2023-02-16).

Funktionshinderombudsmannens rapport

I funktionshinderombudsmannen i Göteborgs Stads rapport finns statistik över sysselsättning i Göteborg.¹⁸ Denna statistik är i sin tur tagen från Nationella Folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten. Statistiken är från 2020, och i den framkommer att 39% av personer med funktionsnedsättning angivit 'arbete' som sin huvudsakliga sysselsättning jämfört med 59% i den övriga befolkningen. Arbetslös som huvudsaklig sysselsättning är 7% respektive 5%. Här speglas resultatet från SCB:s rikstäckande statistik där personer med funktionsnedsättning är sysselsatta i mindre grad än övriga befolkningen. Detta visar på att personer med funktionsnedsättning är mer exkluderade från det reguljära arbetslivet i jämförelse med den övriga befolkningen. Detta påvisar en utmaning för staden då den enligt sitt program för full delaktighet har som mål att alla med funktionsnedsättningen ska kunna arbeta på samma villkor som den övriga befolkningen.

Funktionshinderombudsmannen förväntar sig att stadens styrelser och nämnder arbetar enligt de fyra följande strategierna:

- » Staden ska anställa fler personer med funktionsnedsättning. Arbetsplatserna ska vara tillgängliga.
- » Staden ska samarbeta med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och privata företag för att fler personer med funktionsnedsättning ska kunna arbeta. När gymnasieskolan tar slut är detta samarbete extra viktigt.
- » Staden ska ta fram praktikplatser och meningsfull sysselsättning för personer med funktionsnedsättning.
- » Staden ska arbeta aktivt för att förhindra diskriminering.

Personer med funktionsnedsättning verkar fortsatt vara sysselsatta med arbete i lägre grad än den övriga befolkningen. På Individstödet uppstår också tanken att definitionen av funktionsnedsättning kanske inte är vid nog eller registreras på ett korrekt sätt. I statistiken beskrivs vilka funktionsnedsättningar som omfattas, men vaghet uppstår när t.ex. psykiska funktionsnedsättningar används som ett samlat begrepp. Ett fenomen vi stött på flera gånger är också att personer inte vill eller inte har tänkt på att beskriva sig själva som funktionsnedsatta även fast så uppenbarligen är fallet. Personer som fått en stroke eller har varit med om en olycka som påverkar deras kognitiva förmåga tänker inte alltid på att det klassificeras som en funktionsnedsättning. Personer med odiagnostiserade eller diagnostiserade neuropsykiatriska funktionsnedsättningar definierar sig inte heller alltid som funktionsnedsatta. Detta kan göra det svårt att helt och hållet få en komplett bild av personer med funktionsnedsättnings situation på arbetsmarknaden i både Göteborgs Stad samt landet i helhet.

¹⁸ Hendar, Ola. Funktionshinderombudsmannens rapport 2021:1. Stadsledningskontoret, 2021. <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/5653c377-d43a-46b2-a668-b19958ec02ec/Funktionshinderombudsmannens+rapport+2021+1++Basm%C3%A4tning.pdf?MOD=AJPERES> (Hämtad 2023-02-16).

5. Arbetsmarknadspolitiska stödinsatser – vad finns och vad saknas?

Personer med funktionsnedsättning kan, utöver de stöd som finns tillgängligt för alla arbetssökande, bli erbjudna särskilt stöd för att förbättra chanser till anställning. För att få ta del av stödet behöver personen vara inskriven på Arbetsförmedlingen. Bedömningar görs alltid i varje enskilt fall för att se om någon av insatserna är passande för individen. Dessa stöd kommer att presenteras i denna del av rapporten i tur och ordning. Trots att stöden finns och ska bidra till att öka chansen till anställning visar statistiken konsekvent på att personer med funktionsnedsättning är sysselsatta i lägre grad.¹⁹

Arbetsintegrerade övningsplatser

Om personen i fråga har varit frånvarande från arbetsmarknaden under lång tid kan detta stöd vara lämpligt. Då en person har varit frånvarande länge kan det finnas en osäkerhet när det gäller vilken arbetsförmåga den enskilde har. Målet är då att den enskilde får arbeta i ett socialt företag - som är ett företag som försöker att lösa ett samhällsproblem där vinst återinvesteras i företaget - och får där handledning och stöd för att utveckla sin arbetsförmåga. Enligt Arbetsförmedlingen är målet att en anställning inom företaget är det optimala resultatet. Om detta inte är möjligt och inget annat arbete finns kan den enskilda förberedas för studier eller ett alternativt program hos Arbetsförmedlingen²⁰.

Om den enskilde är berättigad till denna insats erbjuds personen en lista med leverantörer att välja mellan. När leverantör har valts inleds en kontakt med denne och en arbetsperiod påbörjas. Här begränsas valet av plats utifrån vilka leverantörer Arbetsförmedlingen har avtal med.

Bidrag för personligt biträde

I situationer där den enskilde behöver ha stöd för att klara av att utföra vissa uppgifter kan det finnas rätt till ett personligt biträde. Ett bidrag om högst 60 000 kr/år delas ut till arbetsgivaren (120 000 kr/år i fall där en egenföretagare har en funktionsnedsättning som medför stora kommunikationssvårigheter) som kan avsätta personal för detta ändamål.

Hjälpmedel på arbetsplatsen

Där en funktionsnedsättning föreligger kan det påverka arbetsförmågan. Om personen har en normbrytande funktionsförmåga på något sätt kan hjälpmedel behövas för att underlätta arbetsmomenten. I dessa fall kan ett bidrag betalas ut till den anställde samt till

¹⁹ Mattson, Agneta och Norberg, Jan. Arbetsmarknadspolitiska program 2021 – Arbetsförmedlingen återsrapportering 2022. Arbetsförmedlingen, 2022.

<https://arbetsformedlingen.se/download/18.e4c7c0717f2869663dd320/1651839635125/arbetsmarknadspolitiska-program-2021.pdf> (Hämtad 2023-02-04).

²⁰ Arbetsförmedlingen. Arbetsintegrerade övningsplatser. Arbetsförmedlingen. <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/extra-stod/stod-a-o/arbetsintegrerade-ovningsplatser> (Hämtad 2023-01-05).

arbetsgivaren om en summa på 100 000 kr/år. Exempel på dessa hjälpmedel kan vara relaterade till syn, hörsel eller rörelse och kan kräva att nuvarande arbetsredskap anpassas, eller att viss utrustning installeras i lokalerna. Syftet är att underlätta för den enskilde att få eller behålla ett arbete, eller för att delta i ett program eller stöd från Arbetsförmedlingen.

Individuellt pedagogiskt stöd vid utbildning

Personer som deltar i Arbetsförmedlingens utbildningar kan ha rätt till en stödperson som främst hjälper till med att planera och genomföra studierna. Stödet kan kompletteras med olika hjälpmedel om läs-, skriv-, eller talsvårigheter finns. Detta stöd kan vara mellan 5–20 timmar i veckan.

Lönebidrag

Om en funktionsnedsättning föreligger kan arbetsgivare få ett bidrag för att personen ska ha rätt till en anpassad anställning. Om den enskilde har en nedsatt arbetsförmåga kan denne ha rätt till detta stöd. Det finns tre typer av lönebidrag:

- Lönebidrag för utveckling i anställning
- Lönebidrag för anställning
- Lönebidrag för tygghet i anställning

Beslutet tas för ett år i taget. Det slutliga målet är att personen ska kunna få en anställning utan lönebidrag.

Samhall

Samhall är ett statsägt bolag som skapar arbeten för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. Målet med stödet är att utveckla individen för att öka chanserna till arbete hos en annan arbetsgivare. Är personen i fråga under 30 år prioriteras denne.

Skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare

Detta stöd ges endast till personer med kognitiv funktionsnedsättning p.g.a. missbruk, personer som omfattas av LSS, samt personer som varit borta från arbetslivet länge eller aldrig haft ett arbete alls p.g.a. psykisk sjukdom. Personen anställs med lönebidrag om en period på 12 månader i taget.

Särskild stödperson för introduktion och uppföljning - SIUS

Då en person behöver stöd i sitt arbetssökande där det kan behövas träna på arbetsuppgifter för att få ett jobb kan rätt till SIUS-konsulent finnas. SIUS är behjälplig med att ta kontakt med arbetsgivare för att skapa kontakt. Det kan också vara så att SIUS handgripligen går in och arbetar med personen sida vid sida under introduktionsperioden. Stödet ska på sikt trappas ner för att den enskilde ska klara av arbetsuppgifterna på egen hand. Stödet fås i två delar: Introduktionsstöd samt uppföljningsstöd.

Rusta och matcha (tidigare Stöd och matchning)

Detta program sätter individen i direkt kontakt med en coach på ett privat företag via Arbetsförmedlingen. Denna coach ska hjälpa till med diverse moment som kan hjälpa den enskilde att hitta och behålla ett arbete. Dessa moment kan vara att skriva CV, att få kontakter med arbetsgivare, få information om arbetsmarknaden etc. Denna tjänst heter fr.o.m. 2023 Rusta och matcha 2.²¹

Göteborg Stads stöd till personer som står utanför arbetsmarknaden

Flera projekt har startats i Göteborgs Stad som ska underlätta processen att få in unga personer på arbetsmarknaden så tidigt som möjligt. Tre olika projekt – SAMSTART, Grängångare, samt Göteborgsjobb - ska hjälpa bl.a. unga personer med funktionsnedsättning att få den hjälp de behöver utifrån sina egna behov för att kunna få ett arbete.

SAMSTART

Arbetsförmedlingen skriver att: *“Samstart är ett EU-finansierat projekt med mål att öka möjligheterna för unga med funktionsnedsättning att få en bra övergång från skola till arbetsliv.”*²² För att få delta i Samstart måste personen vara mellan 16-29 år och behöver gå på gymnasiet i någon av de medverkande kommunerna, samt ha en funktionsnedsättning som gör att personen behöver hjälp och stöd i processen att hitta ett arbete efter skolan är slut. Det är inte bara till för personen som har gått grundskolan eller gymnasieskolan, utan även för de som genomgått sin utbildning i andra skolformer. Det är behoven hos individen som styr, inte skolformen. Skolan ombeds av elev eller vårdnadshavare att ta kontakt med Arbetsförmedlingen som påbörjar en kontakt med individen. Här kan individen få stöd av arbetsförmedlare, SIUS-konsulent, samt en rad kommunala resurser som kan tänkas nödvändiga.

Grängångare

Grängångare är ett projekt som startade 1 januari 2023 som kommer att pågå till slutet av 2025. Finsam Göteborg är de som är ansvariga för programmet som hjälper individer att hitta rätt på arbetsmarknaden. Projektet vänder sig till personer som är 16-29 år som primärt tillhör en av följande grupper:

unga med psykisk ohälsa, utrikesfödda kvinnor, hemmasittare, unga män med risk för kriminalitet och personer med funktionsnedsättningar samt de i gråzon för verksamheter som gränsar till LSS/daglig verksamhet.²³

²¹ Arbetsförmedlingen. Rusta och matcha 2. Arbetsförmedlingen.

<https://arbetsformedlingen.se/om-oss/for-leverantorer/vara-tjanster/rusta-och-matcha-2> (Hämtad 2023-04-02)

²² Arbetsförmedlingen. Samstart ökar möjligheterna för unga med funktionsnedsättning. Arbetsförmedlingen.

<https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/hallbar-arbetsmarknad/europeiskt-och-internationellt-arbete/samstart> (Hämtad 2023-03-15)

²³ Carlsson, Isabell. Grängångare. Finsam Göteborg. <https://finsamgoteborg.se/grangangare/> (Hämtad 2023-03-04)

Göteborgsjobb

Göteborgs Stad har en insats de valt att kalla för *Startsträckan* där ungdomar och unga vuxna mellan 18-29 med en funktionsnedsättning kan förberedas inför något som kallas för *Göteborgsjobb*.²⁴ Ett Göteborgsjobb innebär att personer får en anställning hos förvaltningen för Arbetsmarknad och vuxenutbildning. Den anställda jobbar dock ute i en verksamhet så som kök, äldreboende, förskola etc. För att få ta del av detta behöver personen vara inskriven på Arbetsförmedlingen, vara folkbokförd i Göteborg, samt ha en intellektuell, neuropsykiatrisk, och/eller psykisk funktionsnedsättning. Kompetenspass och praktik kombineras för att personen i slutändan ska få ett så kallat Göteborgsjobb.

Göteborgsjobb kan också fås av personer mellan 18-64 år som inte har en funktionsnedsättning men har rätt till ett offentligt skyddat arbete eller ett introduktionsjobb. Det finns således ingen arbetsmarknadspolitisk insats från staden som satsar på personer i vuxen ålder med en funktionsnedsättning.

KA

KA står för *kommunernas aktivitetsansvar* och regleras i Skollagen, kapitel 29 §9. Det innebär att alla kommuner har en skyldighet att hålla kontakt med ungdomar under 20 år som har avslutat grundskolan men inte tagit en gymnasieexamen. De som arbetar med KA ska stödja den enskilde att hitta utbildning och/eller sysselsättning. Det är alltså så att det finns en funktion i kommunen som fångar upp de som inte tagit gymnasieexamen.^{25 26}

Kommentar

Tanken är förstås att dessa arbetsmarknadspolitiska stöd ska hjälpa den enskilde att hitta ett arbete. Det finns ett flertal bekymmer som Individstödetts uppdragsgivare har stött på relaterat till de stöd som finns tillgängliga:

Robin har autism och omfattas av LSS. Under sin skoltid hade han fått särskilt stöd och därmed klarat att uppnå kunskapskraven. Efter avslutad skolgång tog Robin kontakt med Arbetsförmedlingen. På grund av stödbehovet tilldelades Robin en SIUS-konsulent.

Robin som har svårigheter att uttrycka sig hade med sig sin mamma under de första besöken. SIUS-konsumenten konstaterade omedelbart att Robin inte skulle komma att klara något arbete, varken reguljärt eller skyddat. Robin

²⁴ Göteborgs Stad. Göteborgsjobb. Göteborgs Stad. <https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/goteborgsjobb> (Hämtad 2023-03-15)

²⁵ Skolverket. Kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar. Skolverket, 2023. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/organisera-for-fortsatta-studier-och-arbetsliv/kommunernas-aktivitetsansvar-for-ungdomar> (Hämtad 2023-03-04)

²⁶ Göteborgs Stad. KA - Kommunalt aktivitetsansvar. Göteborgs Stad. <https://goteborg.se/wps/portal/start/forskola-och-utbildning/gymnasieskola/studie--och-yrkesvagledning-gymnasieskola/kaa---kommunalt-aktivitetsansvar> (Hämtad 2023-03-04)

rekommenderades att i stället ta kontakt med kommunen för att ansöka om daglig verksamhet.

Arbetsförmedlingen hade vid det tillfället inte gjort någon utredning. Robin hade heller inte fått arbetsträna på någon arbetsplats. Tack vare att Robins föräldrar hade ett kontaktnät fick han så småningom börja arbetsträna på en arbetsplats. Han fick de tillrättaläggningar som krävdes och fick successivt pröva att utöka arbetstiden. Robin kom inte upp till heltid, men efter en tid fick han en fast anställning på halvtid med lönebidrag.

Här är ett tydligt exempel på att det kan finnas all välvilja att hjälpa personer till rätt insats, men att det inte räcker med att en insats prövas för att sedan bli borttagen ur arbetskraften. Robin i detta exempel kunde klara av ett arbete med rätt anpassningar trots sin normbrytande arbetsförmåga. Personer kan uppleva att de "slussas" in i daglig verksamhet om de omfattas av LSS, vilket då stänger dem - i alla fall tillfälligt - ute från den reguljära arbetsmarknaden.

Individstödet tillsammans med flera uppdragsgivare upplever att det är svårt att hitta rätt stöd på Arbetsförmedlingen. Det kan handla om allt från att det finns en svårighet i kommunikationen mellan handläggare och den inskrivne, att det är svårt att orientera sig på hemsidan, och att den enskilde ofta lämnas till att söka efter rätt insats på egen hand. Detta kan vara ett stort problem för personer med t.ex. kognitiva funktionsnedsättningar.

Flera av Individstödet's uppdragsgivare berättar att det inte tas hänsyn till individuella förutsättningar. Många av de som tar kontakt med Individstödet är missnöjda med bl.a. SIUS. Berättelserna handlar om att uppdragsgivare inte upplever sig få förståelse för sina svårigheter, att de inte får tillräckligt med stöd för att få en arbetsprövningsplats samt att SIUS inte kan förmedla behoven på ett bra sätt till arbetsgivaren. Det är inte heller ovanligt att det saknas utredningar som på ett genomgripande sätt beskriver nödvändiga tillrättaläggningar. Det kan även exempelvis handla om att det inte ges möjligheter att trappa upp i en takt som passar den enskilde eller att arbetsprövningsplatsen inte är anpassad till den enskildes behov.

Michel har autism och ADHD och har svårt att söka jobb efter socionomexamen. Han fick ingen hjälp från Arbetsförmedlingen utan fick på egen hand och med hjälp av anhörig söka sig fram till SIUS. Han beviljades en SIUS som sa att det nog skulle bli svårt att hitta en arbetsplats som var lämplig då deras klienter inte vanligtvis sökte kvalificerade personer med universitetsexamen.

Den största svårigheten Michel har är att inte fastna i detaljer, utan behöver hjälp med att ta sig till en punkt i sin ansökan där han känner sig nöjd. SIUS påpekade att han behöver vara flexibel och inte för petig, vilket ju är precis vad Michel har problem med. Det fanns dock ingen förståelse från SIUS som mer eller mindre lämnade honom ensam i sitt arbetssökande som om han inte fått

insatsen överhuvudtaget. Inte nog med det så kände sig Michel oförstådd, ensam, samt omotiverad.

Efter flera månader av jobbsökande på egen hand, utan någon som helst kontakt med SIUS öppnades en möjlighet för ett jobb. SIUS var då snabb med att se till att det blev en anställning med lönebidrag och en grön prick kunde sättas i registret. SIUS fungerade alltså i det här fallet som en person som beslutar om lönebidragsanställningar, och hjälpte inte alls till med det som Michel hade behov av.

I de fallen där personer har liknande svårigheter som Michel kan det vara svårt att bli beviljad en stödinsats som sedan faller platt pga. okunskap hos denne. Frågan är om SIUS var rätt insats i detta fall, men enligt beskrivningen ska de kunna vara behjälpliga. Det verkar dock som att det finns en begränsad kunskap om de grupper som inte riktigt följer normen, i det här fallet personer med funktionsnedsättning som har genomgått en universitetsutbildning.

Flera av Individstödet's uppdragsgivare har varit placerade på Samhall, vilket ofta beskrivs som en arbetsplats som är alltför stressig och tung. Istället för att vara ett anpassat arbete har det mer och mer blivit som en kontraktfirma som tar sig an arbeten som är för svåra eller för tunga för de som arbetar. Samhall upplevs operera mer som ett rent vinstdrivande företag. Detta ställer också ett krav och skapar en form av hierarki då det finns de som orkar med jobb på Samhall och de som inte gör det. En intressant skildring som speglar våra uppdragsgivares upplevelser gjordes 2022 av Uppdrag Granskning i avsnittet *För svag för Samhall*.²⁷

Individstödet har varit i kontakt med personer som har varit involverade i ett arbetsmarknadspolitiskt program länge. I ett fall hade personen varit inskriven i Rusta och matcha (och den ekvivalenta föregångaren) i ca sju år utan att få en anställning. En annan person i en liknande situation beskrev det som ett "förvar" där en person kan "sitta fast" under obegränsad tid. Hen nämnde att det känns som att det inte finns något incitativ för att avsluta denna arbetsmarknadspolitiska insats då det genererar bidrag till privata aktörer som Arbetsförmedlingen har avtal med. En person kan bli coachad av olika aktörer vilket genererar pengar till dem, men kan också bli gratis arbetskraft under lång tid genom arbetsträning.

²⁷ Uppdrag Granskning. För svag för Samhall? (TV-program). Stockholm: Sveriges Television. 2022. <https://www.svtplay.se/video/iLdEGzL/uppdrag-granskning/for-svag-for-samhall>

6. Normalt förekommande arbeten

En eller flera funktionsnedsättningar behöver inte betyda att en person inte kan arbeta enligt normen "full arbetsförmåga". Det är dock ofta så att en eller flera funktionsnedsättningar medför en normbrytande arbetsförmåga, och dessa personer har därför behov av ett anpassat eller skyddat arbete, eller delvis sjukskrivning. I de fall sjukersättning är aktuell kan det bli oerhört svårt att få detta till stånd. Det kan vara allt från bristande ork till omöjlighet för arbetsgivare att kompensera för funktionsnedsättningen som gör att delvis sjukskrivning är befogad.

År 2021 tillsattes en utredning av regeringen som skulle utföras av Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan²⁸. Denna resulterade i ett kunskapsstöd för att kunna bedöma de fysiska och psykiska belastningar som olika normalt förekommande yrken medför.²⁹ Med hjälp av detta dokument ska handläggare på Försäkringskassan enligt lag kunna hänvisa den sökande till ett lämpligt arbete på hela arbetsmarknaden om sjukpenning har erhållits i 180 dagar.

Att ett arbete klassas som normalt förekommande betyder inte att det är normalt förekommande på orten eller att det finns särskilt många tillgängliga jobb, utan att det är ett arbete som är vanligt förekommande arbete på arbetsmarknaden i sin helhet. Ett arbete kan dock endast klassas som normalt förekommande om det kan utföras med minimala anpassningar. Om arbetet på något sätt är subventionerat kan det inte längre klassas som normalt förekommande, utan omvandlas till ett *anpassat arbete*. Enligt den lagändring som trädde i kraft 1 september 2022 är Försäkringskassan skyldig att ange ett normalt förekommande arbete som den enskilde skulle kunna utföra.³⁰

Det är alltså så att om en person har en normbrytande arbetsförmåga som kan innebära att denne måste söka sjukpenning kan denne nekas ersättningen om det är så att den skulle kunna utföra ett alternativt normalt förekommande arbete. En person kan bli erbjuden att arbetsträna som en insats för att kunna delta i arbetslivet, eller för att kunna få en anställning som resultat av träningen. Om arbetet inte finns på orten där denne bor, eller kanske har bott hela sitt liv, kan personen i praktiken tvingas att flytta om arbetet denne kan klara av finns någon annanstans. Hjälpen till att identifiera ett normalt förekommande arbete som personen är lämplig för kan tvinga bort dem från sin hemort där dennes vänner och familj bor. Det här gäller iofs alla arbetslösa personer, men kan drabba den med funktionsnedsättning och större behov av trygghet särskilt hårt.

Det kan dock vara så att ett subventionerat, anpassat arbete också kan vara för krävande. Då testas arbetsförmågan istället mot andra anpassade arbeten. Det kan alltså vara fallet att en person som har ett anpassat arbete som denne klarar av på mindre än 100% kan tvingas söka sig till ett annat anpassat arbete som kan utföras på 100% innan fortsatt sjukpenning

²⁸ Socialdepartementet. Uppdrag om stöd för bedömning av arbetsförmåga mot normalt förekommande arbete inom en angiven yrkesgrupp. Stockholm: Regeringskansliet, 2021.

<https://www.regeringen.se/contentassets/c1b6f946584a4252b598769524e7a017/uppdrag-om-stod-for-bedomning-av-arbetsformaga-mot-normalt-forekommande-arbete-inom-en-angiven-yrkesgrupp.pdf> (Hämtad 2023-02-26).

²⁹ Arbetsförmedlingen. Kunskapsmaterialet – fysiska och psykiska krav i olika yrkesgrupper. Arbetsförmedlingen.

<https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/utbildningsmaterial/kunskapsmaterialet/> (Hämtad 2023-03-15)

³⁰ Försäkringskassan 2022.

eller sjukersättning kan beviljas. En person måste alltså testa sig fram genom en rad arbeten och måhända vara i sämre skick både fysiskt och psykiskt innan sjukpenning beviljas. Om en person däremot ansöker om sjukersättning ska arbetsförmågan vara stadigvarande nedsatt för all överskådlig framtid, och kraven blir ännu högre.

Nour arbetar 50% på ett arbete som har anpassats väl av hennes arbetsgivare. Hon arbetar 50% då det är det hon kan klara av med tanke på sin sjukdomsbild. Hon har haft sjukpenning under en tid och har till slut blivit utförsäkrad. Hon lider av kronisk migrän, annan huvudvärk samt starka hjärklappningar och har haft huvudvärk nästintill varje dag under de senaste 20 åren. Kräkningar och mörka rum är vardag, och ljus- och ljudkänslighet gör det svårt för henne att mäta med någonting efter förmiddagens arbetspass.

Vid ansökan av sjukersättning om 50% blir Nour nekad med hänvisning till att hon inte testat ett antal normalt förekommande arbeten med anpassningar, andra anpassade arbeten, och inte heller vissa behandlingsmetoder som i övrigt är experimentella och inte erbjuds i Sverige eller som inte har visat på tillräcklig effekt. Hon bedöms heller inte ha en funktionsnedsättning som kommer att vara stadigvarande nedsatt. Nour hänvisas alltså till att testa ett annat arbete trots att hon funnit ett arbete på 50% med anpassningar som tar hänsyn helt och fullt till hennes sjukdomsbild, ligger nära hemmet, och kan utföras under den tid på dagen då hon fungerar.

Här presenterar sig normen "kan arbeta" i formen av 100%. Nour kan inte befinna sig på en plats med ljus eller ljud efter högst 4 timmars arbete då hon inte klarar av smärtan från migränen. Istället för att acceptera att den här personen har en normbrytande arbetsförmåga pga. sin funktionsnedsättning hänvisas hon till att söka andra anpassade arbeten, samt att testa experimentella behandlingsmetoder.

Det kan vara så att arbetet passar personen i beskrivning om denne nu skulle bli erbjuden ett lämpligt arbete, men när det kommer till praktiskt utförande blir detta inte hållbart. Tidigare i rapporten har exempel på olämplig placering lyfts, vilket tåls att göras återigen:

Signe råkade för några år sedan ut för en olycka som resulterade i en hjärnskada. Denna skada resulterade i stora kognitiva svårigheter som gör henne känslig för intryck, men gör det också svårt att minnas, hålla en röd tråd, samt finna ord. Hon fick efter rehabilitering återgå till sitt gamla arbete, men då miljön inte längre passade blev hon utmattad.

Efter en rehabiliteringsperiod till fick hon arbetsträna i butik i en omfattning av 25%, trots att sociala interaktioner numera var mycket ansträngande, höga ljud var svåra att hantera, krav på utförda arbetsuppgifter var för höga och Signe blev slutligen utmattad igen. När Signe placerades där antogs det att hon kunde stapla upp saker på hyllor, ta emot gods etc. vilket inte stämde överens med de faktiska uppgifterna. Arbetsförmedlingen bedömde att arbetsförmågan nu var noll, vilket Försäkringskassan höll med om. Full sjukersättning erhöles.

Signe fick här ett s.k. anpassat arbete och skulle på papperet kunna utföra det, men i praktiken blev detta en omöjlighet. Arbetet antogs i sig vara anpassat redan från början vilket orsakade en mental kollaps hos Signe då anpassningar efter hennes förutsättningar inte gjordes. Det måste således alltid finnas möjlighet att anpassa arbetet för en person med funktionsnedsättning även fast det är så att arbetet vara anpassat, eller om det anses passande för individen i fråga. Nour, i det tidigare exemplet, skulle behöva ge sig ut för att finna ett annat anpassat arbete på 100% med förhoppning om att tillräckliga anpassningar görs för att slutligen, måhända, också kollapsa innan sjukersättning kan erhållas.

Individstödet har upplevt att det finns en viss ovilja eller okunskap i vården när det kommer till funktionsnedsättningar och deras långsiktiga konsekvenser för individen. Det blir oerhört problematiskt när Försäkringskassan vill ha ett medicinskt underlag för att bedöma om en person har rätt till fortsatt sjukpenning eller sjukersättning då läkaren och Arbetsförmedlingen inte kan avgöra funktionsnedsättningens konsekvenser. Att då hänvisa individen till ett normalt förekommande, eller anpassat arbete istället för att bevilja fortsatt sjukpenning eller sjukersättning är problematiskt. När det kommer till funktionsnedsättningar som orsakas av exempelvis smärtproblematik eller neurologiska sjukdomar och skador kan förväntningar på individen bli oerhört höga. Det verkar i vissa fall finnas en skala där de "osynliga" funktionsnedsättningarna (depression, migrän etc.) mer ses som psykosomatiska och därmed som något som bör lösas av individen, jämfört med de mer synliga funktionsnedsättningarna.

Aron diagnosticerades i tidig ålder med lindrig intellektuell funktionsnedsättning. När han sökte hjälp från Individstödet var han i en situation som gjorde att han inte hade någon ersättning förutom habiliteringsersättning för daglig verksamhet. Han behövde ett läkarintyg för sin diagnos för att kunna få ersättning från Försäkringskassan, men läkaren i fråga vägrade skriva ett pga. att denne inte kunde veta om det var en bestående funktionsnedsättning eller inte. Den kompletta utredningen fanns tillgänglig att läsa, vilket läkaren i fråga inte hade gjort.

I det här fallet som kan verka extremt ser vi att det inte bara är så att en person med en "osynlig" funktionsnedsättning som får kämpa för att få ersättning, utan också att det finns en okunskap om vissa vanligt förekommande funktionsnedsättningar i vården. En intellektuell funktionsnedsättning är beständig och kommer alltid att påverka vissa aspekter i den individens liv när det kommer till normbrytande arbetsförmåga. Det leder till att en person som Aron plötsligt sitter fast när läkaren inte skriver ett befogat intyg, när Försäkringskassan vill ha detta intyg, samt när Arbetsförmedlingen vid avsaknad av intyg ska bedöma vilket normalt förekommande eller anpassat arbete som är lämpligt. När personer bollas mellan olika myndigheter och ingen tar det övergripande ansvar som krävs försätts människor i en övermäktig situation som går stick i stäv med Göteborgs Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

7. Bristande dokumentation

Individstödet har kommit i kontakt med flera uppdragsgivare som haft en långvarig kontakt med Arbetsförmedlingen, men där dokumentationen är otillräcklig. Om dokumentation och kvalificerade utredningar inte utförs riskerar en person att bli kvar i Arbetsförmedlingens program också långt efter att det framgått att det inte finns någon arbetsförmåga att tillvarata.

Vanja hade varit i Arbetsförmedlingens program under 7 år. När hon skulle ansöka om sjukersättning begärde hon ut all dokumentation från Arbetsförmedlingen vilken visade sig att vara mycket bristfällig. Trots att Vanja försökt att klara arbete på många arbetsplatser genom åren, utan att det gett resultat hade Arbetsförmedlingen inte tagit initiativ till någon arbetsförmågeutredning. Det fanns en slutdokumentation från varje arbetsplats som Vanja arbetsprövat på. I dessa beskrevs svårigheterna, men det fanns också en uppmuntrande ton som lade tyngdpunkt på framstegen. Det gavs uttryck för att Vanja borde arbetsträna mer och få ytterligare tillrättaläggningar. I de fåtal anteckningar som fanns av arbetsterapeut och psykolog beskrevs behoven, men det hade inte gjorts någon övergripande bedömning av hennes arbetsförmåga.

När Individstödet träffade Vanja försökte vi utan resultat att få ut en sammanfattande dokumentation med bedömning av arbetsförmågan. Vi fick besked om att det inte fanns någon på Arbetsförmedlingen som hade den arbetsuppgiften. Genom åren hade Vanja haft kontakt med många olika arbetsplatser och haft flera olika handläggare. Det fanns sålunda inte någon som kände Vanja tillräckligt väl för att skriva en sådan bedömning.

Ett annat problem som uppstod i Vanjas fall var att de privata aktörer som hon arbetstränade hos skrev omdömen som inte stämde överens med verkligheten. Det var inte så att hon missgynnades rent omdömesmässigt, men omdömen var långt mer positiva än befogat. Vanja hade upplevt många problem under arbetsträningen pga. bristfälliga anpassningar samt svårigheter relaterade till hennes funktionsnedsättning. Detta ledde i förlängningen till att Vanja fick svårt att få ut sjukersättning från Försäkringskassan då omdömena indikerade att hon klarade av långt mer än vad hon faktiskt gjorde.

Det verkar alltså som att dokumentationen prioriteras ner av Arbetsförmedlingen då det inte ens verkar finnas någon som har i uppgift att följa upp och ge en helhetsbild av det som gjorts under tiden hos Arbetsförmedlingen, som i Vanjas fall. Om en person endast slussas runt mellan olika arbetsplatser riskeras att ingen känner personen väl nog för att kunna uttala sig kring dennes arbetsförmåga och/eller prestation. Det kan också leda till omdömen som inte stämmer överens med verkligheten, vilket i sin tur skapar problem i andra sammanhang. Om en person exempelvis måste ansöka om ersättning från Försäkringskassan kan bristande eller felaktiga bedömningar och dokumentation leda till att personen får avslag på sin ansökan. Detta kan i sin tur leda till att en prövning av arbetsförmågan måste

göras på nytt för att hitta en annan lämplig plats att arbetsträna på vilket leder till att personen börjar om från början i en oändlig, upprepande cykel.

I vissa fall kan det vara så att dokumentation faktiskt finns men det ligger en svårighet i att få den utlämnad. På Individstödet har vi upplevt att Arbetsförmedlingen dock inte lämnar ut det till oss, trots att fullmakt finns. Pga. osäkerhet hos personen som blir tillfrågad kan det vara så att man tar det säkra före det osäkra och lämnar inte ut uppgifter. Det blir dock svårt då uppgifterna heller inte lämnas ut till personen det faktiskt berör, som i Linneas fall:

När Linnea tog kontakt med Individstödet hade hon vid flera tillfällen försökt att få ut dokumentation från Arbetsförmedlingen. När Individstödet försökte krävdes det mycket förklaringar och många påminnelser om att handläggaren skulle ombesörja att Linnea fick tillgång till dokumentationen, vilket hon till slut fick.

2018 fick Arbetsförmedlingen kritik av JO för deras långsamma svarstider och bristfälliga dokumentation.³¹ I detta fall gällde det ett två månaders dröjsmål vid en förfrågan från Försäkringskassan gällande uppgifter. Det finns ett flertal incidenter av samma karaktär från flera delar av landet vilket indikerar att Arbetsförmedlingen inte har tillräckligt goda rutiner för vad som ska dokumenteras och hur. Det verkar heller inte finnas klara direktiv för vem som ska ombesörja dokumentationen då den efterfrågas som i Vanjas fall.

När så mycket hänger på att proper dokumentation finns måste det finnas väl beprövade system för att tillgodose detta. Att myndigheter dokumenterar på olika sätt, eller inte dokumenterar alls, leder till att en individs situation märkbart kan försvåras när andra myndigheter kräver bevis på dokumentation som inte finns eller är utförd på ett korrekt sätt. I många fall Individstödet stött på ser vi att bristande dokumentation kan leda till att individer kan få acceptera att myndigheter inte gjort det som de är skyldiga att göra, och därmed blir satta i oerhört svåra situationer som påverkar deras möjlighet att försörja sig genom arbete eller ersättning.

³¹ JO:s beslut 2018-09-19, dnr 3969-2017

8. Vad är ens ett arbete? Om daglig verksamhet

Enligt Göteborgs Stads program för full delaktighet ska personer med funktionsnedsättning enklare kunna inkluderas på arbetsmarknaden. Ett fenomen som Individstödet stött på är att vissa personer med funktionsnedsättning mer eller mindre verkar "slussas" in till insatsen daglig verksamhet redan innan deras arbetsförmåga utretts på djupet.

Daglig verksamhet är en insats i LSS som vissa personer är berättigade till. Beskrivningen enligt Socialstyrelsen lyder:

Daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS innebär sysselsättning för en person med funktionsnedsättning som är i yrkesverksam ålder, som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig. Rätten till daglig verksamhet gäller endast personer som tillhör grupp 1 och 2 i LSS personkrets.³²

Det är alltså en insats som är till för personer med funktionsnedsättning som inte förvärvsarbetar eller studerar. Det är alltså inte så att daglig verksamhet ses som ett arbete i sig, men: "Ett övergripande mål med insatsen daglig verksamhet är att utveckla den enskildes möjligheter till arbete på kortare eller längre sikt."³³ Verksamheten är dock utformad på ett sätt som gör att deltagare utför moment som liknar eller är exakt de som utförs på reguljära arbeten. Många som har daglig verksamhet säger dock i vardagligt tal att de "går till jobbet" vilket inte helt stämmer överens med tanken om vad insatsen ska vara enligt Socialstyrelsen.

På Individstödet ifrågasätter vi delvis Socialstyrelsens syn på daglig verksamhet, och ser det istället som en insats enligt LSS som i sig kan tillgodose behovet av sysselsättning. Då få personer går från daglig verksamhet till arbetsmarknaden uppstår frågan om målet bör vara att alla ska in på den så kallade reguljära arbetsmarknaden som Socialstyrelsen hävdar som delsyfte. Daglig verksamhet verkar betraktas som en arbetsmarknadspolitisk insats istället för en insats i enlighet med LSS.

Enligt statistik från Skolverket har över hälften av de som gått ut särskolan daglig verksamhet som huvudsaklig sysselsättning. De förvärvsarbetar alltså inte, men utför uppgifter som liknar de som finns på reguljära arbeten. Deltagare har inte rätt till lön, semesterersättning, eller att bedriva facklig verksamhet. Ersättningsformen för daglig verksamhet är habiliteringsersättning som ofta är så låg som 16 kronor per dag. Flera personer som deltar i daglig verksamhet har en så skral inkomst att de lever på försörjningsstöd.

Det är underligt att programmet för full delaktighet ska verka för att personer med funktionsnedsättning ska inkluderas i det reguljära arbetslivet samtidigt som vi ser att över

³² Socialstyrelsen. Daglig verksamhet enligt LSS – en kartläggning. Stockholm: Socialstyrelsen, 2008. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2008-131-22_200813122_rev_2.pdf (Hämtad 2023-03-14).

³³ Socialstyrelsen. Daglig verksamhet, LSS. Socialstyrelsen. 2022. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/funktionshinder/daglig-verksamhet-lss/> (Hämtad 2023-03-14).

hälften av de som gått ut särskolan har daglig verksamhet som huvudsaklig sysselsättning. Detta är, som ovan nämnt, i regel inget förvärvsarbete, utan ska förbereda individer för ett reguljärt arbete. Det är också så att personer ska erbjudas daglig verksamhet om det är så att de bedöms ha en väldigt liten chans att etablera sig på den reguljära arbetsmarknaden. Att personer då endast rimligtvis kan ha daglig verksamhet som huvudsaklig sysselsättning öppnar för att bättre villkor bör diskuteras. I en interpellationsdebatt mellan Lars Beckman (M) och Ardalan Shekarabi (S) 2020 påpekade Beckman att personer i daglig verksamhet inte har en dräglig ersättning som det ser ut idag för det arbete de utför.³⁴

Enligt rapporten från Skolverket verkar särskolan ha en oförmåga att förbereda elever för ett aktivt arbetsliv.³⁵ Enligt Socialstyrelsen går få personer som har daglig verksamhet till ett förvärvsarbete. Sedan 2014 är det endast 0,2% av deltagarna som haft ett förvärvsarbete som varat i minst 2 år.³⁶ Det görs också mycket svårare att försöka få ett arbete då studier ofta krävs för att nå en viss kompetens. Enligt Stadsrevisionen i Göteborgs rapport (2022) om måluppfyllelse i särskolan påtalas att personer som har daglig verksamhet omöjligt kan kombinera studier med insatsen utan att förlora sin habiliteringsersättning.³⁷ Då dessa personer ofta studerar på deltid kan de inte få tillräckligt med studiemedel för att klara sin livsföring, vilket resulterar i att de måste ansöka om försörjningsstöd pga. bortfall av habiliteringsersättningen. Det är också så att personer förlorat sin aktivitetsersättning om de studerar under en längre tid än sex månader. Det finns vissa undantag då en person får ha kvar sin aktivitetsersättning och studera samtidigt, så som vid studier kopplat till ett arbetsmarknadspolitiskt program eller en del av social rehabilitering.³⁸ I vissa fall har dessa personer inte fått veta detta förrän deras insats dragits in, och en noggrann kommunikation krävs då det ofta rör sig om personer med intellektuell funktionsnedsättning. Information har inte givits förrän den har mottagits, som så klokt har påpekats.

³⁴ Ersättning för personer i daglig verksamhet. Interpellation 2020/21:340 av Lars Beckman (M). https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/interpellationsdebatt/ersattning-for-personer-i-daglig-verksamhet_H810340 (Hämtad 2023-01-10).

³⁵ Skolverket 2022.

³⁶ Sartori, Aldo. Ny rapport: Få funktionshindrade får jobb efter daglig verksamhet. SVT Nyheter. 2019-03-19. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/ny-rapport-fa-funktionshindrade-far-jobb-efter-daglig-verksamhet> (Hämtad 2023-01-10).

³⁷ Stadsrevisionen i Göteborgs Stad. Granskning av måluppfyllelse för elever med intellektuell funktionsnedsättning. Göteborg: Stadsrevisionen i Göteborgs Stad, 2022. [https://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/samrumportal.nsf/25A73911173CFA9DC1258982002581C5/\\$File/5%201%20Revisionsrapport%20Granskning%20av%20maluppfyllelse%20for%20elever%20med%20intellektuell%20funktionsnedsattning.pdf](https://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/samrumportal.nsf/25A73911173CFA9DC1258982002581C5/$File/5%201%20Revisionsrapport%20Granskning%20av%20maluppfyllelse%20for%20elever%20med%20intellektuell%20funktionsnedsattning.pdf) (Hämtad 2023-01-10).

³⁸ Försäkringskassan. Prova att studera eller jobba när du har aktivitetsersättning eller sjukersättning. Försäkringskassan. <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/funktionsnedsattning/aktivitetsersattning/prova-att-studera-eller-jobba-nar-du-har-aktivitetsersattning-eller-sjukersattning> (Hämtad 2023-03-25).

9. Konsten att hålla sig kvar i arbete

Det är inte bara så att personer med funktionsnedsättning som lyckats att få ett förvärvsarbete kan slappna av. Det gäller att hålla sig fast vid det arbete du lyckats få. Det kan vara så att om en person är borta mycket från arbetet pga. sin funktionsnedsättning, eller att personen har en normbrytande arbetsförmåga, kan detta vara motivation nog från arbetsgivare att i vissa fall se det som en saklig grund för uppsägning.

Sirkka arbetade deltid på en arbetsplats pga. sjukskrivning. Hennes funktionsnedsättning tillät inte henne att arbeta heltid och det var svårt för henne att någonsin arbeta i större utsträckning än vad hon gjorde. Arbetsgivaren föreslog flera gånger att hon bör ansöka om sjukersättning för att inte längre behöva oroa sig för att hon inte kunde upp till heltid för att försörja sig. Sirkka ansökte om sjukersättning vilket hon beviljades varpå arbetsgivaren sade upp henne med hänvisning till att hennes tjänst ju är en heltidstjänst.

Det kan vara så att arbetsgivare aktivt försöker göra sig av med personer som sjukskrivs under tiden de är anställda. Det upplevs som ett problem att personerna i fråga har en normbrytande arbetsförmåga då det anses t.ex. bromsa produktionen eller bryta kontinuitet. Det upplevs också finnas en svårighet att kunna ha flexibla arbetstider som skulle kunna hjälpa personer med t.ex. smärtsjukdomar, neurologiska åkommor, eller psykiska funktionsnedsättningar. Försäkringskassan är mycket sträng kring deltidssjukskrivning vilket medför att en person måste ta sig till sin arbetsplats varje dag. Det finns en begränsning i flexibilitet som skulle kunna underlätta för en stor grupp personer med funktionsnedsättning. Istället för att vid en sjukskrivning på 50% kunna arbeta varannan dag måste personen i fråga vara på arbetsplatsen 50% av arbetsdagen varje dag i veckan (om denne från början arbetade heltid).

Individstödet har också stött på exempel där personer mer eller mindre tvingas bort från sina nuvarande anställningar för att på egen hand söka ett nytt. Detta kan bl.a. vara pga. att arbetsgivaren inte kan anpassa arbetsuppgifterna, eller pga. att Försäkringskassan nekar sjukersättning som tvingar den enskilde att pröva fler anpassade arbeten trots tillräckliga anpassningar på nuvarande arbetsplats i den mån det är möjligt.

Avslutande ord

Många personer med funktionsnedsättning behöver stöd för att kunna delta i arbetslivet på samma villkor som den övriga befolkningen. Det finns en mängd arbetsmarknadspolitiska program som i teorin ska underlätta för både arbetstagare och arbetsgivare. Vi på Individstödet kan dock se att systemet inte är vattentätt och kan försätta personer i situationer som inte orsakats av de själva men som drabbar dem hårdast.

I teorin är den lagstadgade rätten till stöd i arbetssökande och i själva arbetet mycket positiv. Tillsammans med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt Göteborg stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning finns stor möjlighet för den enskilda att hävda sin rätt till stöd. I praktiken är det dock så att uppdragsgivare vi träffat stött på oförståelse från vården, bristfällig kunskap om funktionsnedsättningar på Arbetsförmedlingen, samt en ovilja att anpassa arbetsplatser för att nämna några hinder.

Statistiken fortsätter att visa på sysselsättning i lägre grad för personer med funktionsnedsättning. Det kan vara svårt att få med alla typer av funktionsnedsättningar i statistiken, samt att många personer vid en självskattning inte ser sig själva som funktionsnedsatta.

Ett gediget arbete har gjorts för att kunna instruera handläggare på Försäkringskassan om normalt förekommande arbeten. Detta är mycket positivt, men då endast den medicinska aspekten ska tas i beaktning skapas problem som kan tvinga personer att ta ett arbete långt bort från sin ursprungliga hemort.

Daglig verksamhet är enligt oss på Individstödet en fullgod sysselsättning och bör ha rättigheter som ett reguljärt arbete medför. Det kan vara så att alla människor inte har möjlighet att delta på den reguljära arbetsmarknaden som vi har skapat, och att försöka få in alla människor där är måhända kontraproduktivt.

Det är glädjande att se att staden tillsammans med flertalet myndigheter försöker att förenkla övergången från skola till arbetsliv för unga personer med funktionsnedsättning. Genom SAMSTART, Gränsgångare, samt Startsträckan ökar chanserna för unga personer med funktionsnedsättning att slippa ett ibland livslångt utanförskap i fattigdom efter att aktivitetsersättning inte längre kan beviljas. Det kommunala aktivitetsansvaret uppfylls delvis genom dessa program och kan vara en mycket lämplig väg för de som inte har en gymnasieexamen men ej heller vill hänge sig åt studier.

Vi vill med denna rapport visa på att trots de arbetsmarknadspolitiska program samt den övergripande målbilden för arbetsmarknaden medför samhällets syn på arbete stora konsekvenser för en stor grupp människor med funktionsnedsättningar. Det är så att många av de uppdrag vi får inte går att lösa på det sätt som verkar rimligt, utan personer får finna

sig i att situationen är som den är och det finns inget att göra åt. Det kan resultera i att vissa personer bara kan arbeta 50% eller mindre, men får ingen annan ersättning överhuvudtaget.

Källförteckning

- Arbetsförmedlingen. Arbetsintegrerande övningsplatser. *Arbetsförmedlingen*.
<https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssookande/extra-stod/stod-a-o/arbetsintegrerande-ovningsplatser> (Hämtad 2023-01-05).
- Arbetsförmedlingen. Kunskapsmaterialet – fysiska och psykiska krav i olika yrkesgrupper. *Arbetsförmedlingen*. <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/utbildningsmaterial/kunskapsmaterialet/> (Hämtad 2023-03-15).
- Arbetsförmedlingen. Rusta och matcha 2. *Arbetsförmedlingen*.
<https://arbetsformedlingen.se/om-oss/for-leverantorer/vara-tjanster/rusta-och-matcha-2> (Hämtad 2023-04-02)
- Arbetsförmedlingen. Samstart ökar möjligheterna för unga med funktionsnedsättning. *Arbetsförmedlingen*. <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/hallbar-arbetsmarknad/europeiskt-och-internationellt-arbete/samstart> (Hämtad 2023-03-15)
- Arbetsförmedlingen. Skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare. *Arbetsförmedlingen*.
<https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssookande/extra-stod/stod-a-o/skyddat-arbete-hos-offentlig-arbetsgivare> (Hämtad 2023-01-05)
- Autism Sverige. Ny statistik om sysselsättning efter gymnasiesärskolan. *Autism Sverige*, 2022.
<https://www.autism.se/aktuellt/ny-statistik-om-sysselsattning-efter-gymnasiesarskolan/> (Hämtad 2023-01-13).
- Bengtsson, Valter. Fler behöver långvarigt ekonomiskt bistånd. *Heja Olika*. 2022-04-08.
<https://hejaolika.se/artikel/fler-behover-langvarigt-ekonomiskt-bistand/> (Hämtad 2023-01-12)
- Carlsson, Isabell. Gränsgångare. *Finsam Göteborg*. <https://finsamgoteborg.se/gransgangare/>
(Hämtad 2023-03-04)
- En arbetsmarknad för alla. En skriftlig fråga 2022/23:203 av Jim Svensk Larm (S).
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/skriftlig-fraga/en-arbetsmarknad-for-alla_HA11203 (Hämtad 2023-01-05).
- Ersättning för personer i daglig verksamhet. Interpellation 2020/21:340 av Lars Beckman (M).
https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/interpellationsdebatt/ersattning-for-personer-i-daglig-verksamhet_H810340 (Hämtad 2023-01-10).
- Försäkringskassan. Förändringar i lagstiftningen för sjukförsäkringen från den 1 september 2022. Försäkringskassan. *Försäkringskassan*. 2022. <https://www.forsakringskassan.se/nyhetsarkiv/nyheter-press/2022-08-18-forandringar-i-lagstiftningen-for-sjukforsakringen-fran-den-1-september-2022>
(2023-01-06)
- Försäkringskassan. Prova att studera eller jobba när du har aktivitetsersättning eller sjukersättning. *Försäkringskassan*.
<https://www.forsakringskassan.se/privatperson/funktionsnedsattning/aktivitetsersattning/prova-att-studera-eller-jobba-nar-du-har-aktivitetsersattning-eller-sjukersattning> (Hämtad 2023-03-25).
- Göteborgs Stad. Göteborgsjobb. *Göteborgs Stad*.
<https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/goteborgsjobb> (Hämtad 2023-03-15)

Göteborgs Stad. KAA - Kommunalt aktivitetsansvar. *Göteborgs Stad*.

<https://goteborg.se/wps/portal/start/forskola-och-utbildning/gymnasieskola/studie--och-yrkesvagledning-gymnasieskola/kaa---kommunalt-aktivitetsansvar> (Hämtad 2023-03-04)

Hendar, Ola. Funktionshinderombudsmannens rapport 2021:1. *Stadsledningskontoret*, 2021.

<https://goteborg.se/wps/wcm/connect/5653c377-d43a-46b2-a668-b19958ec02ec/Funktionshinderombudsmannens+rapport+2021+1++Basm%C3%A4tning.pdf?MOD=AJPERES> (Hämtad 2023-02-16).

JO:s beslut 2018-09-19, dnr 3969-2017

Johansson, Karin, Nylén, Filip och Öhrstedt, Maria. Förekomst av funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga – återrappport om att åstadkomma väl fungerande bedömningar.

Arbetsförmedlingen, 2022.

<https://arbetsformedlingen.se/download/18.e4c7c0717f2869663d939/1646056829032/funktionsnedsattning-och-nedsatt-arbetsformaga-aterrappport.pdf> (Hämtad 2023-01-15)

Mattson, Agneta och Norberg, Jan. Arbetsmarknadspolitiska program 2021 – Arbetsförmedlingen återrapporering 2022. *Arbetsförmedlingen*, 2022.

<https://arbetsformedlingen.se/download/18.e4c7c0717f2869663dd320/1651839635125/arbetsmarknadspolitiska-program-2021.pdf> (Hämtad 2023-02-04).

Mörk, Emanuel. Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga. *Arbetsförmedlingen*, 2018.

<https://arbetsformedlingen.se/download/18.3e623d4f16735f3976eaf9/1542901063415/aterrappport-oversyn-av-termen-nedsatt-arbetsformaga.pdf#:~:text=Arbetsf%C3%B6rmedlingen%20har%20genomf%C3%B6rt%20en%20%C3%B6versyn%20av%20termen%20nedsatt,och%20att%20den%20fokuserar%20f%C3%B6r%20mycket%20p%C3%A5%20begr%C3%A4nsningar.> (Hämtad 2023-01-05).

Nilsson, Annica. En socialförsäkring utan trygghet - är det så det ska vara? Socialförsäkringen ger inte tillräckligt skydd. *Funktionsrätt Sverige*, 2021. <https://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2021/03/En-socialforsakring-utan-trygghet-sidor.pdf> (Hämtad 23-02-03).

Sartori, Aldo. Ny rapport: Få funktionshindrade får jobb efter daglig verksamhet. *SVT Nyheter*. 2019-03-19. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/ny-rapport-fa-funktionshindrade-far-jobb-efter-daglig-verksamhet> (Hämtad 2023-01-10).

SCB. Arbetsmarknads-situationen för befolkningen, 15-74 år AKU 2022. *SCB*, 2023.

https://www.scb.se/contentassets/1636d5957d344d21b5047624c6d1d775/am0401_2022a01_am12sm2301.pdf (Hämtad 2023-02-16).

SCB. Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2021. *SCB*, 2022.

https://www.scb.se/contentassets/af9cb0690b234d54a2ebecf0ab21b4ff/am0503_2021a01_br_am78br2202.pdf (Hämtad 2023-02-16).

Skolverket. *Arbete, studier och daglig verksamhet efter gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket, 2022. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2022/arbete-studier-och-daglig-verksamhet-efter-gymnasieskolan?id=10908> (Hämtad 2023-01-10).

Skolverket. Kommunernas aktivitetsansvar för ungdomar. *Skolverket*, 2023.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/organisera-for-fortsatta-studier-och-arbetsliv/kommunernas-aktivitetsansvar--for-ungdomar> (Hämtad 2023-03-04)

Skolverket. Var tredje ungdom saknade sysselsättning efter gymnasiesärskolan. *Skolverket*, 2022. <https://www.skolverket.se/om-oss/aktuellt/nyheter/nyheter/2022-12-21-var-tredje-ungdom-saknade-sysselsattning-efter-gymnasiesarskolan> (Hämtad 2023-01-05).

Socialdepartementet. *Uppdrag om stöd för bedömning av arbetsförmåga mot normalt förekommande arbete inom en angiven yrkesgrupp*. Stockholm: Regeringskansliet, 2021. <https://www.regeringen.se/contentassets/c1b6f946584a4252b598769524e7a017/uppdrag-om-stod-for-bedomning-av-arbetsformaga-mot-normalt-forekommande-arbete-inom-en-angiven-yrkesgrupp.pdf> (Hämtad 2023-02-26).

Socialstyrelsen. Daglig verksamhet, LSS. *Socialstyrelsen*. 2022. <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/funktionshinder/daglig-verksamhet-lss/> (Hämtad 2023-03-14).

Socialstyrelsen. *Daglig verksamhet enligt LSS – en kartläggning*. Stockholm: Socialstyrelsen, 2008. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2008-131-22_200813122_rev_2.pdf (Hämtad 2023-03-14).

Stadsledningskontoret i Göteborgs Stad, *Göteborgs Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2021-2026*. Göteborg: Stadsledningskontoret i Göteborgs Stad, 2020. <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/84d6a12c-d456-49db-9f12-ee190dd01e39/G%C3%B6teborgs+Stads+program+f%C3%B6r+full+delaktighet+f%C3%B6r+personer+med+funktionsneds%C3%A4ttning+2021+-+2026+.pdf?MOD=AJPERES> (Hämtad 2022-12-05).

Stadsrevisionen i Göteborgs Stad. *Granskning av måluppfyllelse för elever med intellektuell funktionsnedsättning*. Göteborg: Stadsrevisionen i Göteborgs Stad, 2022. [https://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/samrumportal.nsf/25A73911173CF A9DC1258982002581C5/\\$File/5%201%20Revisionsrapport%20Granskning%20av%20maluppfyllelse%20for%20elever%20med%20intellektuell%20funktionsnedsattning.pdf](https://www4.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/samrumportal.nsf/25A73911173CF A9DC1258982002581C5/$File/5%201%20Revisionsrapport%20Granskning%20av%20maluppfyllelse%20for%20elever%20med%20intellektuell%20funktionsnedsattning.pdf) (Hämtad 2023-01-10).

Uppdrag Granskning. För svag för Samhall? (TV-program). Stockholm: Sveriges Television. 2022. <https://www.svtplay.se/video/jLdEGzL/uppdrag-granskning/for-svag-for-samhall>